

Rozdział 8

KONRAD CZAPIEWSKI

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN
w Warszawie

PLANOWANIE PRZESTRZENNE NA OBSZARACH WIEJSKICH – PRZEGLĄD ISTNIEJĄCYCH ŹRÓDEŁ INFORMACJI

Abstract: Spatial Planning in Rural Areas: A Review of Existing Sources of Information. Rural areas serve multiple functions – residential, commercial, natural, cultural, productive. The co-occurrence of some the function in the same area – usually a smaller and more intense – may contribute to the conflicting situation in the spatial planning. Therefore, it is important to proper planning and spatial development of these areas. The primary objective of this study is to identify the sources of data and preliminary evaluation of the possibility of such acquisition and the useful processing and interpretation.

This paper focuses mainly on aspects of rural land use and agriculture modernized primarily by making use of exogenous resources. Currently, these funds are the most important element of qualitative and quantitative changes on a local scale. However, the data are scattered in many databases, and reach conclusions about the implementation and final reports is time- and labour- intensive. However, because of their high utility for monitoring spatial their use is recommended.

Key words: Poland, rural areas, sources of information, spatial planning.

Wstęp

Współcześnie produkcja rolnicza ma coraz mniejszy udział w tworzeniu produktu krajowego brutto, w zatrudnieniu ludności oraz w dochodach gospodarstw domowych – ponad połowa mieszkańców wsi znajduje zatrudnienie poza rolnictwem. Jednak ponad połowa obszaru kraju zagospodaro-

wana jest jako użytki rolne, a w niektórych regionach działalność rolnicza stanowi podstawową formę aktywności ekonomicznej. Dlatego też nie zapominając o wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich, należy podkreślić, że zagospodarowanie przestrzenne obszarów wiejskich jest w dużej mierze warunkowane zagospodarowaniem rolniczym. Obszary wiejskie mimo niższej intensywności w użytkowaniu w porównaniu do miast, pełnią różnorodne funkcje – mieszkaniowe, usługowe, przyrodnicze, kulturowe, produkcyjne – przez co narażone mogą być na występowanie sytuacji konfliktogennych w zagospodarowaniu przestrzennym. Dlatego ważne jest odpowiednie planowanie i kształtowanie przestrzenne tych obszarów – szczególnie o tym piszą i argumentują autorzy monografii *Nowe zadania planowania miejscowego w kształtowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym obszarów wiejskich* [Ziobrowski, Pijanowski 2008]. Podstawowym celem prezentowanego opracowania jest rozpoznanie źródeł danych i wstępna ocena możliwości ich pozyskania i użytecznego przetworzenia i interpretacji.

1. Sprawozdawczość z projektów realizowanych z udziałem funduszy Unii Europejskiej, jako źródło informacji o przemianach zagospodarowania przestrzennego obszarów wiejskich

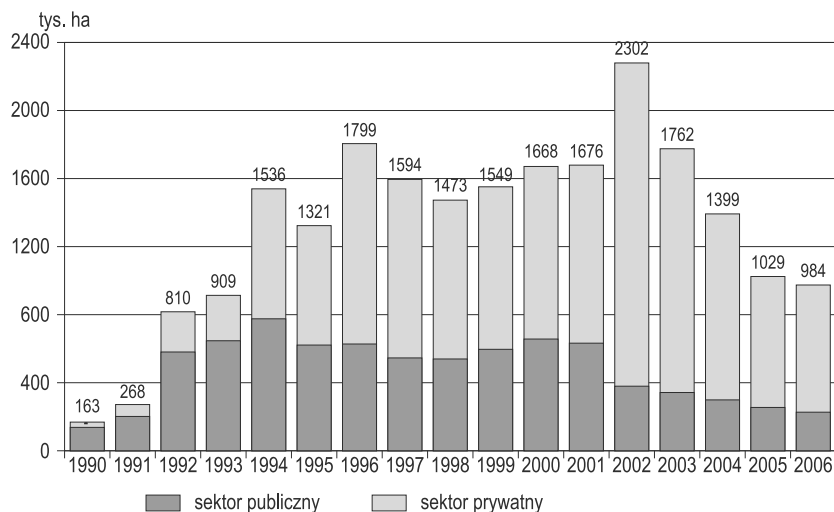
Obecnie na obszarach wiejskich Polski obserwowane są intensywne działania rozwojowe, które przyczyniają się także do zmian w zagospodarowaniu przestrzennym. Działania te nabrały dużej intensywności wraz z wstąpieniem Polski do struktur Unii Europejskiej i uruchomieniem różnych programów, w tym przede wszystkim realizowanych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. W okresie 2004-2006 były to głównie: *Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006* oraz *Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006*. Z kolei w okresie finansowym 2007-2013 jest to *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich* i w znacznie mniejszym stopniu *Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013*. Przytoczone powyżej programy są istotne nie tylko w związku z finansowaniem przemian strukturalnych i rozwoju na obszarach wiejskich, lecz także mogą służyć jako istotne źródło informacji o aktualnym stanie zagospodarowania przestrzennego na obszarach wiejskich.

Działania finansowane na obszarach wiejskich ze środków Unii Europejskiej można podzielić ze względu na ich zasięg przestrzenny na: powierzchniowe, liniowe oraz punktowe. Poniżej zaprezentowane zostaną źródła danych informacji w tak przyjętym podziale.

Zagospodarowanie powierzchniowe

Najważniejszą zmianą powierzchniową związaną z wprowadzeniem dopłat bezpośrednich dla rolników był znaczny spadek gruntów odłogowanych i ugorowanych. (Odłogowanie gruntów rolnych w strefach podmiejskich ma dalej istotne znaczenia, ale jest związane z innymi procesami zagospodarowania przestrzennego, szczegółowo zanalizowanymi w częściach opracowanych przez Śleszyńskiego). Okres lat 90. charakteryzował znaczny wzrost powierzchni gruntów odłogowanych i ugorowanych – w okresie 1990-2002 ich powierzchnia wzrosła ze 163 tys. ha do 2,2 mln ha. Jedną z podstawowych przyczyn tego wzrostu było pogorszenie się makroekonomicznych warunków do produkcji rolnej oraz w znacznej mierze likwidacja państwowych gospodarstw rolnych. Największy odsetek odłogów i ugorów w 2002 r. charakteryzował północną i zachodnią część kraju (obszar największej koncentracji byłych PGR), Podkarpacie oraz okolice Warszawy. Po 2004 r. obserwowany jest stopniowy spadek powierzchni ugorów i odłogów, co należy łączyć z wprowadzeniem dopłat bezpośrednich i wyrównawczych wypłacanych tylko do powierzchni użytkowanej rolniczo. Obecnie według GUS powierzchnia gruntów ugorowanych na gruntach ornych wynosi ok. pół miliona hektarów, czyli prawie pięciokrotnie mniej niż w 2002 r. Spadek ugorów i odłogów należy wiązać również ze znacznym wzrostem cen ziemi rolniczej po 2004 r. (ryc. 1).

Dopłaty bezpośrednie Unia Europejska wprowadziła w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, aby rekompensować rolnikom obniżkę cen minimalnych i interwencyjnych na produkty rolne, na unijnym rynku. W okresie 2004-2009 wypłacono polskim rolnikom łącznie ponad 50 mld zł. Jednak dla tego opracowania niezwykle istotne jest, że co roku ok. 1,3-1,5 mln rolników składa do Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wnioski o płatności bezpośrednie (i jednocześnie, ci których to obejmuje na jednym formularzu mogą wnioskować o płatności z tytułu Obszarów o Niekorzystnych Warunkach Gospodarowania, płatności rolnośrodowiskowe i inne). Każdy z rolników wypełnia spersonalizowany wniosek wraz z załącznikiem graficznym. Załącznikiem jest szczegółowa ortofotomapa, na której rolnik zaznacza uprawy, jakie będzie prowadził w nadchodzącym roku na każdej z posiadanych przez siebie działek. Dodatkowo w tabeli załączonej do wniosku każda z działek jest szczegółowo opisana i skwan-

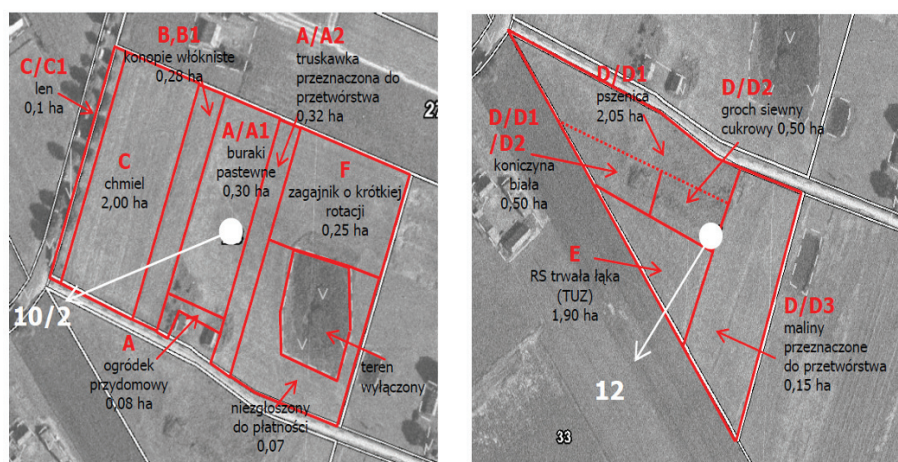

Ryc. 1. Powierzchnia odłogów i ugorów w Polsce w latach 1990-2006

Źródło: *Ochrona Środowiska 2007*, GUS.

tyfikowana przez dokładną powierzchnię, uprawę, numer ewidencyjny oraz wnoszone płatności. Obecnie istnieje możliwość wypełniania wniosków przez specjalną aplikację dostępną na stronie ARiMR, jednak większość rolników preferuje tradycyjną formę papierową wniosku. Osoba, która zakupiła lub wdzierżawiła ziemię informuje o tym Agencję. Wnioski składane przez rolników są następnie poddawane losowej kontroli na miejscu przez wyspecjalizowanych pracowników (przy czym do kontroli pilotażowo wprowadzono w niektórych powiatach system polegający na wykonywaniu zdjęć lotniczych). Za nieprawidłowe wnioski kontrolerzy uznają te, na których powyżej 3% powierzchni upraw jest użytkowana w inny niż zadeklarowany we wniosku sposób. W skali kraju w 2008 r. po przeprowadzeniu ponad 100 tys. kontroli, stwierdzono niezgodności w 14% gospodarstw. Należy zatem stwierdzić, że dokumentacja z wniosków składanych przez rolników ma bardzo wysoki poziom szczegółowości przestrzennej oraz bardzo wysoką aktualność, a dodatkowo w związku ze świadomością, że informacje podawane przez rolników poddawane są weryfikacji, można uznać, że cechuje się bardzo dużą wiarygodnością. Przykładowe instrukcje wypełniania załączników graficznych do wniosków o płatności zamieszczono na ryc. 2.

Należy zatem uznać, że materiały z wniosków składanych przez rolników stanowią bardzo szczegółowe i w miarę wiarygodne, a co istotne aktualne i zbierane w interwałach rocznych, czyli o wysokim poziomie cykliczności,

Ryc. 2. Przykłady opisu oświadczenia o wykorzystaniu działek rolnych

Źródło: www.arimr.gov.pl.

informacje o zagospodarowaniu przestrzennych znacznej powierzchni kraju. Dysponentem tych danych jest Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Poszczególni rolnicy mają wgląd tylko do swoich danych, a kontrolerzy nie mogą udostępniać materiałów innym osobom. W związku z czym postuluje się, aby ze względu na bardzo dużą przydatność tych materiałów w procesie planowania przestrzennego, była możliwość ich wykorzystania przez inne instytucje. Na potrzeby planowania przestrzennego wystarczające byłyby tylko dane dotyczące upraw i lokalizacji działek rolnych, a wnioski o płatności mogłyby być ukryte. (Agencja publikowała już imienny wykaz rolników z kwotą przyznaną płatności; do publicznej wiadomości podawane są tylko kwoty przyznawane podmiotom, a zaprzestano publikacji danych dotyczących rolników indywidualnych).

Zagospodarowanie liniowe

Do podstawowych elementów liniowych zagospodarowania przestrzennego obszarów wiejskich należy zaliczyć ciągi komunikacyjne. Budowa i modernizacja dróg lokalnych może odbywać się z wielu różnorodnych źródeł (różne programy unijne, w tym przede wszystkim Regionalne Programy Operacyjne, programy rządowe, w tym Narodowy Program Przebudowy Dróg Lokalnych, jak również ze środków własnych samorządów powiatowych i gminnych). W związku z szerokim zakresem możliwych źródeł finansowania budowy dróg

lokalnych, również szczegółowa dokumentacja projektowa oraz sprawozdania ze zrealizowanych inwestycji oraz osiągniętych efektów i rezultatów jest rozproszona w różnych instytucjach. Wszystkie projekty (nie tylko liniowe działania infrastrukturalne) realizowane z wykorzystaniem funduszy europejskich są na bieżąco wprowadzane do Krajowego Systemu Informatycznego KSI SIMIK 07-13, prowadzonego przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. Baza ta stanowi bardzo dobry zasób informacji o nazwie przedsięwzięcia (z której jednak często nie można wywnioskować o zakresie przedmiotowym projektu), nazwie beneficjenta, okresie realizacji projektu oraz kwocie wydatkowanej na projekt. Baza ta ma dużą zaletę związaną z jej wysoką aktualnością i kompletnością. Jej wadą jest trudność w szczegółowej identyfikacji dokonujących się zmian w zagospodarowaniu przestrzennym, ze względu na brak szczegółowych załączników kartograficznych czy szczegółowych opisów projektów. Dane te dostępne są tylko u beneficjentów projektów oraz w instytucjach kontrolujących i zarządzających projektami, w związku z czym dotarcie do wniosków projektowych oraz sprawozdań końcowych jest możliwe, choć bardzo pracochłonne. Podobnie przedstawia się sytuacja z drogami modernizowanymi w ramach Narodowego Programu Przebudowy Dróg Lokalnych – zestawienie list realizowanych projektów jest dostępne w sprawozdaniach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (i Administracji), jednak szczegółowe informacje zgromadzone są u wnioskodawców i w urzędach marszałkowskich. Z kolei szczegółowe informacje o indywidualnych projektach realizowanych przez samorządy powiatowe i gminne i finansowanych w całości przez ich budżety dostępne są w sprawozdaniach rocznych tych samorządów.

Zaprezentowane bazy danych mogą być wykorzystywane również do identyfikacji innych elementów o charakterze liniowym, w tym przede wszystkim budowanych lub modernizowanych sieci wodno-kanalizacyjnych oraz sieci światłowodowych.

Zagospodarowanie punktowe

Za ostatni element zagospodarowania przestrzennego obszarów wiejskich (i w istotny sposób wpływający na zachowanie ładu przestrzennego) należy uznać elementy punktowe – takie jak budynki użyteczności publicznej, place i skwery, obiekty handlowe i przemysłowe, obiekty małej architektury. Ze względu na bardzo punktowy zasięg tych elementów, liczba dostępnych źródeł finansowania ich budowy i modernizacji jest bardzo zróżnicowana. Informacje o tego typu obiektach dostępne są przykładowo w opisanym powyżej Krajowym Systemie Informatycznym SIMIK, ze wszystkimi uprzednio

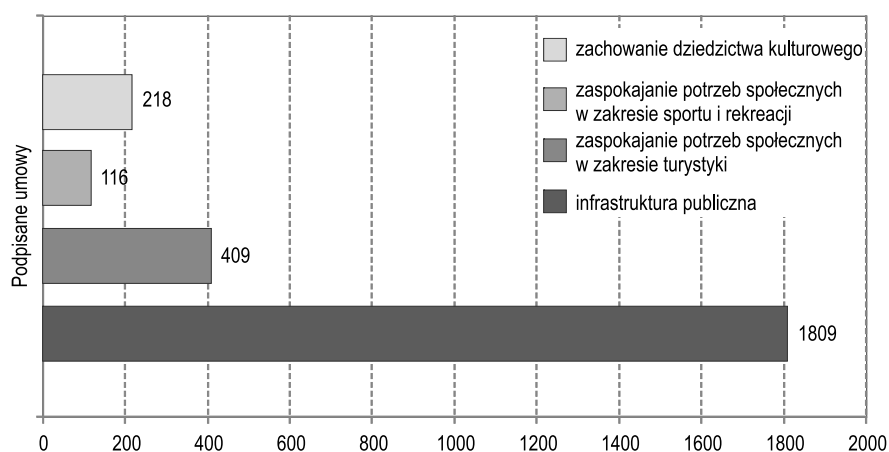
przedstawionymi zastrzeżeniami. Elementy te budowane są przede wszystkim w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych poszczególnych województw, jak również w bardzo ograniczonym zakresie z krajowych programów operacyjnych. Ponadto, działania te wchodzą w zakres zadań własnych samorządów lokalnych i regionalnych oraz prywatnych właścicieli różnych placówek edukacyjnych, medycznych czy kulturowych.

Jednak szczególnie na obszarach wiejskich bardzo istotną rolę odgrywa wspomniany już *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013*. W ramach tego programu, w szczególności w Osi III *Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej* i Osi IV *LEADER*, realizowane były i są działania przyczyniające się do poprawy ładu i zagospodarowania przestrzennego obszarów wiejskich. Było to m.in. wspieranie projektów przyczyniających się do dywersyfikacji funkcjonalnej obszarów wiejskich, tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, czy też wspieranie aktywności obywatelskiej. Jednak w kontekście głównego celu tego opracowania, najważniejsze znaczenie miały projekty w ramach działania *Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej* oraz *Odnowa i rozwój wsi*.

Celem pierwszego z działań jest poprawa podstawowych usług na obszarach wiejskich, obejmujących elementy infrastruktury technicznej, warunkujących rozwój społeczno-gospodarczy, co przyczyni się do poprawy warunków życia oraz prowadzenia działalności gospodarczej. Projekty mogą dotyczyć takich zagadnień, jak: gospodarka wodno-ściekowa, tworzenie systemu zbioru, segregacji, wywozu odpadów komunalnych oraz wytwarzania lub dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych. Beneficjentem projektów mógł być przede wszystkim samorząd gminny (do 2010 r. tak było w 94%). Realizowane projekty miały zatem charakter zarówno liniowy, jak i punktowy. Dysponentem danych o liczbie zrealizowanych projektów pozostaje Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Z kolei celem działania *Odnowa i rozwój wsi* jest przyczynianie się do rozwoju społeczno-ekonomicznego obszarów wiejskich przez wsparcie inwestycyjne na realizację projektów związanych z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej. Działanie ma wpłynąć na poprawę jakości życia na obszarach wiejskich przez zaspokajanie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. W skali całego programu planowana jest budowa lub modernizacja 17 000 obiektów. Beneficjenci (gminy, związki, stowarzyszenia) mogą uzyskać dofinansowanie na inwestycje w takim zakresie, jak: budowa, przebudowa, remont lub wyposażenie obiektów publicznych, kształtowanie obszaru przestrzeni publicznej, budowa, remont

lub przebudowa infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, sportowych lub społeczno-kulturalnych, zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie oraz odnawianie, eksponowanie lub konserwacja lokalnych pomników historycznych, budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci. Jak zatem wynika z przeglądu celów tego działania w ramach *PROW 2007-2013* oraz możliwych działań do realizacji, podejmowane projekty w sposób ścisły związane są z kształtowaniem ładu przestrzennego na obszarach wiejskich oraz wpływają na sposób zagospodarowania tych terenów. Ze średniookresowej ewaluacji *PROW 2007-2013* wynika, że zdecydowana większość projektów realizowana była w zakresie budowy lub przebudowy obiektów pożytku publicznego (głównie świetlice, domy kultury, parkingi, oświetlenie uliczne, place i skwery). Z przeprowadzonej ewaluacji działań z zakresu *Odnowa i rozwój wsi* wynika, że realizowane inwestycje przyczyniały się do poprawy zagospodarowania przestrzennego, porządkowały obszary centralne (parki, skwery, place, zieleńce) w miejscowościach wiejskich i stawały się pewnego rodzaju „wizytówką” gminy, poprawiającą wizerunek obszarów, które zaczyna się postrzegać jako zadbane i estetyczne [Ocena... 2010]. Należy podkreślić, że realizowane projekty mają niski budżet (do pół miliona zł) oraz bardzo lokalne oddziaływanie (ujawniające się nawet nie na poziomie całej gminy, ale czasami co najwyżej jednej miejscowości), jednak przy kompleksowym monitoringu zagospodarowania

Ryc. 3. Liczba podpisanych umów w ramach działania *Odnowa i rozwój wsi* w ramach poszczególnych typów operacji na dzień 31.12.2009

Źródło: [Ocena... 2010].

gmin (ze szczególnym uwzględnieniem ładu przestrzennego) są to działania, które powinny być brane pod uwagę i poddawane szczegółowej inwentaryzacji (ryc. 3). Dysponentem danych jest Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, ale obsługą projektów zajmują się departamenty rolnictwa i obszarów wiejskich we wszystkich urzędach marszałkowskich, zatem wszystkie informacje zgromadzone są w tych instytucjach.

Ponadto, w ramach działań *PROW 2007-2013* w projektach nastawionych na poprawę konkurencyjności polskiego rolnictwa, realizowane były projekty związane z budową i modernizacją obiektów gospodarskich oraz elementów przyczyniających się do ochrony środowiska – np. płyty gnojowe i zbiorniki gnojówkowe. Również te obiekty punktowe powinny wchodzić w skład zintegrowanego monitoringu zagospodarowania przestrzennego.

2. Instytucje gromadzące różnorodne dane użyteczne do monitorowania zmian w zagospodarowaniu przestrzennym obszarów wiejskich

Różnorodne informacje o zagospodarowaniu przestrzennym rolnictwa i obszarów wiejskich można także uzyskać w następujących instytucjach (przy czym szczegółowość oraz zakres przestrzenny, czasowy i przedmiotowy tych informacji jest bardzo zróżnicowany, jednak przy kompleksowej ocenie zagospodarowania przestrzennego niezbędne jest zapoznanie się z informacjami posiadanymi przez te placówki) [Czapiewski 2010]:

- Wyspecjalizowane jednostki badawczo-rozwojowe nadzorowane bezpośrednio przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Zajmują się takimi zagadnieniami, jak: odmiany roślin uprawnych, biotechnologia przemysłu rolno-spożywczego, budownictwo i mechanizacja rolnictwa, ekonomika rolnictwa i gospodarki żywnościowej, hodowla i aklimatyzacja roślin, melioracja, mleczarstwo, warzywnictwo, sadownictwo, zootechnika czy gleboznawstwo.
- Instytuty naukowe działające w ramach Polskiej Akademii Nauk. Jednostki skupione w Wydziale Nauk Biologicznych i Rolniczych prowadzą badania głównie z zakresu agrofizyki, fizjologii i genetyki zwierząt i roślin oraz rozrodu zwierząt i badań żywności. Ponadto, w ramach PAN różne instytuty zajmują się m.in. takimi zagadnieniami, jak: rozwój wsi i rolnictwa, parazytologia rolnicza oraz geografia rolnictwa i geografia wsi.
- Badania naukowe prowadzą również wyższe uczelnie rolnicze. Najstarszą z nich jest Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, któ-

rej początki należy wiązać z utworzonym w 1816 r. Instytutem Agronomicznym. Najważniejsze ogniwa struktury akademickiej tworzą: Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Uniwersytety Przyrodnicze we Wrocławiu, Poznaniu i Lublinie, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie oraz Uniwersytet Techniczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy (utworzone na bazie istniejących wcześniej Akademii Rolniczych). Sieć tę uzupełniają jednostki naukowo-dydaktyczne z Olsztyna, Rzeszowa, Siedlec oraz kilka Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych i nieliczne prywatne (w tym Wyższa Szkoła Agrobiznesu z Łomży).

- Najważniejszymi instytucjami zajmującymi się poszerzeniem wiedzy fachowej rolników i posiadającymi wiele cennych informacji są jednostki doradztwa rolniczego. Ośrodki doradztwa rolniczego mają bardzo równomierną, nawiązującą do podziału administracyjnego, strukturę przestrzenną, w związku z czym posiadają informację obejmującą cały kraj. W Brwinowie koło Warszawy znajduje się Centrala, która część zadań realizuje przez swoje trzy Oddziały: w Radomiu, Poznaniu i Krakowie. Następnie w każdym województwie znajdują się regionalne ośrodki doradztwa rolniczego podległe właściwemu wojewodzie. Na najniższym szczeblu działają powiatowe ośrodki doradztwa, które spełniają trzy podstawowe funkcje: edukacyjną, wdrożeniową oraz informacyjną. Najczęściej na terenie gminy pracuje 1-2 doradców, którzy w zależności od struktury agrarnej mają pod swoją opieką 200-1000 gospodarstw.
- Przydatne informacje ma również liczna grupa fundacji i stowarzyszeń działających na rzecz obszarów wiejskich oraz producenci maszyn rolniczych, materiału siewnego, nawozów sztucznych i środków ochrony roślin.
- Wiele cennych i specjalistycznych informacji posiadają ogólnopolskie branżowe związki producentów rolnych. Związki skupiają hodowców poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich (trzody chlewnej, bydła mięsnego, drobiu, owiec, koni, strusi, zwierząt futerkowych i pszczół) oraz producentów różnych upraw rolniczych (roślin zbożowych, ziemniaka, buraka cukrowego, kukurydzy, tytoniu, chmielu, wikliny, owoców, warzyw, kwiatów oraz nasion ogrodniczych, materiału szkółkarskiego i grzybni).
- Informacje dotyczące aktualnych uwarunkowań prawnych dostępne są w instytucjach rządowych wspierających i koordynujących sprawną działalność gospodarki rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego. Najważniejszą jest Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, które w myśl podziału kompetencyjnego zajmuje się następującymi działami administracji rządowej: rolnictwo, rozwój wsi, rynki rolne i rybołówstwo. Za najważniejsze jednostki podległe

Ministerstwu należy uznać: Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Główny Inspektorat Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Główny Inspektorat Weterynarii, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oraz Inspektoraty Rybołówstwa Morskiego. Z kolei trzy kluczowe jednostki nadzorowane przez Ministerstwo to: Agencja Nieruchomości Rolnych, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz Agencja Rynku Rolnego. Pierwsza z nich opiekuje się majątkiem skarbu państwa i odpowiada za jego restrukturyzację i prywatyzację, polegającą głównie na sprzedaży lub dzierżawie gruntów. ARiMR zajmuje się głównie wdrażaniem instrumentów współfinansowanych z budżetu Unii Europejskiej oraz udzielaniem pomocy ze środków krajowych, której głównymi beneficjentami są rolnicy, mieszkańcy wsi, przedsiębiorcy i samorządy lokalne. Z kolei ARR odpowiada za stabilizację rynku rolnego i ochronę dochodów uzyskiwanych z rolnictwa. Wszystkie Agencje mają wielostopniową strukturę przestrzenną, nawiązującą zazwyczaj do podziału administracyjnego kraju. Na przykład ARiMR ma Centralę w Warszawie, 16 Oddziałów Regionalnych w każdym województwie oraz 314 Biur Powiatowych.

Podsumowanie

W opracowaniu nieprzypadkowo skoncentrowano się głównie na elementach zagospodarowania przestrzennego obszarów wiejskich i rolnictwa podlegających intensywnym zmianom w wyniku realizacji projektów finansowanych ze środków zewnętrznych. Obecnie fundusze te stanowią najważniejszy element przemian ilościowych i jakościowych w skali lokalnej. Jednak dane te są rozproszone w wielu różnych bazach, a dotarcie do wniosków o realizację i sprawozdań końcowych jest czasochłonne. Jednak ze względu na ich wysoką użyteczność w monitoringu przestrzennym, zaleca się ich wykorzystywanie.

Literatura

- Czapiewski K., 2010, *Nauka, szkolnictwo i organizacja obsługi rolnictwa*, [w:] *Atlas Rolnictwa Polski*, J. Bański (red.). IGiPZ PAN, Warszawa.
- Ocena Średniookresowa Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 – Raport Końcowy*, t. 3, 2010, Agrotec, IERiGŻ PIB, IUNG PIB, Warszawa.
- Ziobrowski Z., Pijanowski J. (red.), 2008, *Nowe zadania planowania miejscowego w kształtowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym obszarów wiejskich*. Instytut Rozwoju Miast, Kraków.